

PRAVIDLA PRACOVNÍHO POSTUPU PŘI REDAKCI »HISTORICKÉHO SLOVNÍKU ČESKÉ PRÁVNÍ TERMINOLOGIE« (HiSP)

Ve II. svazku *»Právně historických studií«* (Praha 1956) byla na str. 73—81 otištěna rámcová pravidla *»Historického slovníku české právní terminologie«* (tehdy ještě *»Historického slovníku právní terminologie v Československu«*) z roku 1953 a pravidla excerpční etapy přípravných prací v novém znění z r. 1954, jež byla vypracována v *Kabinetu dějin státu a práva v ČSR* a podle nichž se 1. dubna 1953 započalo s excerpací. Protože od té doby sbírání materiálu pokročilo tak dalece, že k 1. dubnu 1956 bylo shromážděno jako výsledek tříleté práce 109.800 excerpčních listků (pro někdejší *Kadlcův »Glosář«* bylo v jeho bohemistické části vyexcerpováno ve Slovanském ústavu mimo vlastní excerpce prof. Dr. Kadlce v letech 1930—50, tedy za dvacet let, celkem 144.700 listků), nastala zejména s ohledem na předběžné řazení sebraného materiálu nutnost, sestavit pravidla redakce slovníku, jimiž vedle tohoto řazení by se v podrobnostech mohla řídit i další excerpce materiálu.

Z toho důvodu věd. pracovník Čs. akademie věd JUDr. Vladimír P r o c h á z k a sestavil a na základě připomínkového řízení podle vyjádření zástupců řady vědeckých ústavů a pracovišť (především *Ústavu pro jazyk český ČSAV*, *Kabinetu filologické dokumentace Ústavu české literatury ČSAV* a *Státního ústředního archivu*) upravil text pravidel redakční etapy přípravných prací na slovníku. Jeho uveřejnění má nyní dáti možnost i dalším odborníkům, aby se k pravidlům vyjádřili a tak umožnili co nejlepší předpoklady pro zdárné připravení rukopisu HiSPu a potom jeho vydání.

Znění pravidel je toto:

I. ORGANISACE REDAKCE

1. »Historický slovník české právní terminologie« (HiSP) obsáhne veškerou právní terminologii, které se používalo v českých zemích od nejstarší doby, a to bez ohledu na to, o který jazyk šlo. Jádrem slovníku bude ovšem terminologie česká.

2. Redakční kolektiv HiSPu bude organizován tímto způsobem:

Předseda redakční rady

Hlavní redaktor

Redakční rada o 4—5 členech

Pomocní redaktori

Předseda redakční rady jednak rozhoduje o zásadních otázkách průběhu redakce, jednak schvaluje definitivní znění hesel. Hlavní redaktor je vedoucím výkonným a koordinačním orgánem redakčního kolektivu. Pomocní redaktori provádějí technické a administrativní práce podle dispozic jednotlivých redaktorů.

3. Hesla se k zpracování rozdělují mezi redaktory na jejich společné schůzi pod vedením hlavního redaktora tak, že se celkově postupuje podle abecedy a v rámci každého písmene dostávají jednotliví redaktoři pokud možná hesla z oborů jim nejbližších a ta, jež si přímo vyžádají. Zadání určitého hesla znamená zároveň i zadání zpracování jeho synonym.

4. Při přípravě jednotlivých hesel zpracuje každý redaktor veškerý materiál z předchozích etap; přitom zejména, používá veš dostupné literatury, navrhne výklad hesla a všechny doklady, jež hodlá citovat, srovná s původním textem pramene, odkud jsou čerpány, aby citace nebyla vadná. Každý výpiskový lístek, jenž pro účely redakce byl již zpracován, se označí v pravém horním rohu ležatým křížkem v kroužku. Této práce se účastní pomocní redaktoři podle dispozic jednotlivých redaktorů opatřováním veškerého potřebného materiálu (zejména literatury) a sepsáním, resp. po opravách v dalším redakčním procesu přepisováním textu hesla.

5. Zpracované heslo předloží redaktor k nahlédnutí a doplnění všem ostatním redaktorům per rollam.

6. Podle potřeby, zpravidla ve čtrnáctidenních intervalech, se konají schůze redakce pod vedením hlavního redaktora, na nichž se řeší všechny otázky spojené s přípravou slovníku a zejména rozhoduje o těch případech hesel, jejichž úprava přesahuje možnosti jediného redaktora. Jednou měsíčně se konají plenární schůze redakce za vedení předsedy redakční rady.

7. Definitivní návrh hesla předkládají redaktoři hlavnímu redaktoru, jenž heslo přehledne také zejména s hlediska předepsané úpravy pro tisk a schválí je podpisem v levém dolním rohu.

8. Takto upravené heslo jest odevzdáno předsedovi redakční rady k definitivnímu schválení, jež předseda poznamená svým podpisem v pravém dolním rohu.

9. Všichni, kdo se účastní redakce, mohou navrhnout, nepokládají-li určité heslo za uspokojivé, aby se o něm vyslovila ještě jednou plenární redakce nebo i širší kruh odborníků, k tomu účelu zvláště svolaný, nebo konečně aby heslo bylo znovu vráceno do redakčního řízení.

10. Dodatečně nalezený materiál k heslům již zpracovaným bude odevzdán hlavnímu redaktoru slovníku, jenž buď dotyčná hesla příslušně doplní, nebo, půjde-li o změnu závažnou, zavede celé nové redakční řízení.

11. Jestliže na základě redakčního řízení bude nutno návrh hesla podstatněji pozměnit, zařídí hlavní redaktor slovníku přepis původního rukopisu a svým podpisem v pravém dolním rohu potvrdí shodu nového znění se zněním v konečné fázi revise. Revidované a předsedou redakční rady podepsané texty, nyní nahrazené novým přepisem, se budou shromažďovat odděleně od vlastního rukopisu pro případnou kontrolu; skartovány budou až po vytištění slovníku.

12. Po uzavření ucelených úseků hlavní redaktor slovníku hesla průběžně očíslovuje v pravém horním rohu a tak označí jejich definitivní pořadí pro tisk.

13. Excerptní materiál HiSPu se po skončení prací na slovníku a jeho vytištění nezničí, nýbrž bude jako jedinečný svým obsahem i rozsahem zachován jako podklad pro další monografické práce právní, historické a lexikální.

II. PŘÍPRAVNÉ REDAKČNÍ PRÁCE

14. Aby se usnadnila vlastní redakce slovníku, zpracuje se před jejím započatím materiál HiSPu pokud jde o odkazy, heslář a s hlediska hláskoslovného. Tyto přípravné redakční práce proběhnou ve třech etapách: v první se termíny upraví hláskoslovně (čl. 16), provedou se vzájemné odkazy při frazeologii a substantivních spojeních (čl. 17) a zachytí se odchylná znění heslových slov s příslušnými odkazy (čl. 18), v druhé se sepíše heslář (čl. 19) a ve třetí se materiál zpracuje s hlediska ekvivalentů (čl. 20).

15. Ve všech třech etapách přípravných redakčních prací zpracovává vždy každý pracovník určitou část abecedy. Hlavní redaktor slovníku provádí revisi všeho odkazově zpracovaného materiálu.

16. Hesla se v zásadě upraví na formu znění moderní češtiny (na př. sú-, sau- se přepíše na sou-), moderní němčiny a klasické latiny (na př. ju- na iu-) a do materiálu se zařadí upozornění na řazení nejběžnějších případů hláskoslovných změn (au- viz ú, vo- viz o- atd.). Vyhynulé termíny staročeské, pro něž neexistuje novočeské znění, se budou řadit pod toto starší vyhynulé znění staročeské a nebudou se převádět na novočeskou podobu. Německé termíny se řadí pod tvary novoněmecké tam, kde odchylka od starého tvaru je nepatrná (Markgrafthum pod Markgraftum); kde však je značná, řadí se pod tvar starý (e, vryde, nikoli pod Ehe, Friede). Pro přepis latiny se bude používat pravidel Kabinetu filologické dokumentace ČSAV.

17. U frází (viz čl. 22) zařazených pod substantivum se pořídí lístek s příslušným slovesem jako heslovým slovem, aby pak při redakci mohl být učiněn u slovesa odkaz, u frází zařazených pod sloveso se pořídí naopak lístek se substantivem jako heslovým slovem. Podobně u slovních spojení substantivních (viz čl. 23) řazených pod substantivum v nominativu se pořídí z téhož důvodu lístek se substantivem v jiném pádu jako heslovým slovem a opačně.

18. Pro redakční zařazení odkazů z méně obvyklých forem heslových slov na obvyklejší (hověnství, hojemství) se v rámci přípravy redakce pořídí odkazovací lístky s hlavním heslem v tomto méně obvyklém znění a s podheslím v obvyklejším znění (hověnství; 1. hojemství) i naopak (hojemství; 1. hověnství).

19. Heslář jednak umožní stanovení výrazu, pod nímž bude uveden hlavní výklad, a synonym, kde bude pouhý odkaz, jednak bude v něm poznamenáno, který redaktor které heslo zpracovává, takže se zabrání možnosti ztráty některého hesla v průběhu redakčních prací.

20. Aby bylo možno u všech českých hesel uvést ostatní české ekvivalenty i ekvivalenty v ostatních jazycích (zejména latinské a německé), poznamenají se všechny cizojazyčné termíny materiálu, jakož i různé české názvy téže instituce na zvláštní odkazové lístky pod hlavní heslové slovo české (na př. »iudicium«, »Gerecht« na lístek s heslovým slovem »soud«, »rozdíel« na lístek s heslovým slovem »dělení«). U latinských a německých variant českých termínů se výklad nepodává a toliko se provede odkaz na český výraz.

III. HLAVNÍ ZÁSADY REDAKCE

21. Hesla, která jsou materiálově rozsáhlejší, mají tři oddíly. Do prvního patří výklad a doklady k vlastnímu heslovému slovu. V druhém oddílu jsou speciální případy heslového slova, jež především mají buď formu adjektivní (smlouva

trhová) nebo formu substantivního genitivního spojení (rada hejtmána). Celý oddíl je seřazen v abecedním pořádku (soud dvorský, mimo řád obyčejný, nesvůj, obecný). Třetí oddíl tvoří frazeologie, jejímž základem jsou slovesné vazby, a substantivní spojení ostatní (t. j. jiná, než která určují zvláštní případy heslového slova, tedy na př. u heslového slova »manželství« spojení »roztržení manželství«). Tento oddíl je seřazen v dalším samostatném abecedním pořadí (běžeti v s-ě, chvátavý k s-u, jde: s. jde rovně, vzdátí s.).

22. Fráze se řadí pod *s l o v e s o*, vyjadřuje-li toto sloveso právní činnost nebo stav a může se tak pojít s řadou dalších podstatných jmen (*obeslati* k soudu, *pohnati* o škody, *poručiti* k zisku). Pod *s u b s t a n t i v u m* se fráze řadí, jestliže a) sloveso je vyloženě neprávní povahy (*nářek* učiniti, *let* dojíti), b) sloveso se sice většinou vyskytuje v těsné souvislosti s právní činností, avšak je typické ve spojení s dotyčným podstatným jménem (*in iuramento* cadere, s *úřadu* svrhnouti), c) sloveso samo je sice právní povahy, avšak ve spojení s dotyčným podstatným jménem dostává specifický význam (v *kázeň* bráti, ku *právům* držeti, t. j. podati žalobu).

23. Slovní spojení substantivní, jež budou tvořit jeden abecední celek s frazeologií (viz čl. 21), se řadí pod substantivum, které je významnější s hlediska příslušného právního jevu nebo instituce, tedy někdy pod substantivum v nominativu (*mez* království, *nápad* odúmrti, *vydání* zločince), někdy pod substantivum v genitivu (způsobení *artykulů*, dosahování *dluhu*, pochybení *přísahy*).

24. Adjektiva právní povahy (lenní, poddanský) nebudou většinou v textu vysvětlována, nýbrž se provede odkaz na příslušné substantivum, od něhož jsou odvozena. U adjektiva se uvede toliko příkladný výběr nejtypičtějších předmětů povahy označené adjektivem (poddanský grunt, mlýn).

25. V dokladech se zachycuje údaj jednak nejstarší, jednak — pokud jde o termín dnes už vyhynulý — nejmladší a dále pak citace, kde pramen sám dotyčnou instituci nebo výraz definuje. Pro úpravu dokladu platí předpisy čl. 28 Pravidel 1. etapy. Kde uváděný výraz jest pozdějším překladem, označí se datum původního textu ležatým křížkem a poté po pomlčce se uvede doba překladu (na př.: X1375 — zač. 16. stol.).

26. Etymologické výklady ze staré češtiny budou podávány jen tam, kde nejsou samozřejmé (nápravník, nárok). K etymologii praslovanské a indoevropské se nebude přihlížet, protože většinou jde o otázky příliš nejasné (právo, soud). Výklad slov převzatých z cizích jazyků bude pouze tam, kde není nasnadě nebo kde jej nenaznačuje příslušný cizojazyčný ekvivalent (ano: jorgeltník, nikoli: rentmistr).

27. Terminologie odpovídajících institucí cizích práv se uvádí jen tam, kde to je skutečně žádoucí (cizí instituce při zřejmé úplné shodě nebo nepochybné recepci). Zkratkou se označí právo, z něhož dotyčný výraz pochází.

28. U hesel, u kterých se výklad nepodává, se odkaz provede znakem šipky směřující vpravo nahoru a za šipkou se uvede heslo, u něhož bude v textu dotyčný výklad a ekvivalenty. Poté se podle potřeby po příslušném grafickém znaku uvedou substantivní spojení a frazeologie.

29. Rukopis HiSPu se píše na listy normalisovaného formátu A5 našíř a jen po jedné straně. Rozsáhlejší hesla jsou psána na listy průběžně číslované a vložené do přeloženého listu dvojnásobného formátu, na němž je toliko poznamenáno heslové slovo; v čele jednotlivých vložených listů se heslové slovo opakuje.

IV. ÚPRAVA HESLA

30. Způsob tisku a jeho označení v rukopisu slovníku se budou řídit těmito zásadami:

<i>Pořadí údajů:</i>	<i>Rukopis:</i>	<i>Tisk:</i>
1. heslové slovo	dvakrát podtrženo	polotučná antikva
2. odchylná znění	jednou podtrženo	kursiva
3. etymologie	obvyčejně v závorce	antikva v závorce
4. ekvivalenty	obvyčejně	antikva
a) stejnojazyčné		
b) jinojazyčné		
c) názvy ekvivalentních institucí jiných práv		
5. výklad	jednou podtrženo	kursiva
pořadová čísla jednotlivých významů	dvakrát podtrženo	polotučná antikva
6. doklady	obvyčejně	antikva
7. speciální případy hlavního hesla	jednotlivé jejich složky řazený, psány a tištěny způsobem 1.—6.	
8. frazeologie	jednotlivé její složky řazený, psány a tištěny způsobem 1.—6.	
9. odkazy	jednou podtrženo, uvozeno šipkou	kursiva, uvozena šipkou

31. Jednotlivé součásti hesla nejsou navzájem odděleny žádnou interpunkcí (na př. ekvivalenty od výkladu), protože jsou tištěny různým typem písma. Uvnitř součásti jsou jednotlivé výrazy (na př. jednotlivé ekvivalenty) oddělovány čárkou. Pokud se u dokladu jen vyjmenovávají místa výskytu, jsou od sebe oddělena čárkami, kdežto uvádí-li se citace textu o několika slovech, jsou jednotlivé doklady navzájem odděleny středníkem; citovaný text je uvozen dvojtečkou. Zvláštní případy heslového slova (právo církevní, civilní, disciplinární), které jako další oddíl hesla jsou zvláštním abecedním celkem, jsou od předchozího textu odděleny grafickým znakem kosočtverce a uvádějí se tak, že opakování hlavního hesla se naznačí krátkou zvlněnou čárkou a poté následuje adjektivum nebo substantivum, jímž toto hlavní heslo je specialisováno. Posledním oddílem hesla v dalším samostatném abecedním řazení je frazeologie (právo bráti, dovésti, zůstaviti), která jest od předchozího textu oddělena grafickým znakem malého plného kruhu; heslové slovo v ní se označuje jeho prvním písmenem, v případě vazby v jiném pádu prvním písmenem, pomlčkou naznačující opakování dalších písmen a pádovou koncovkou. V tisku se všude při změně typu sazby učiní poněkud větší mezera, než jaká je mezi jednotlivými slovy; před polotučně tištěnými texty se učiní mezera velká (v rukopisu se to naznačí znakem čtverce).

32. Vzor hesla (zpracována jen jeho část jako příklad pro redakční práce a tisk, nikoli definitivní podoba hesla):

rozsudek rozsud (roz-souditi) □1) nález, výrok, vý-
pověď, ortel, sententia, iudicium, Urteil, pol.
wyrok rozhodnutí soudu ve sporu Ohflgl II 31:
 kdež ta pře skrze rozsudek váš konec a místo vzieti
 má; MZD II Brn. 77 č. 2 (1496); Vš IX 1; ZZV 161
□2) právo rozhodovati GCechArt XXXII (1739):
 vrchní dohlížení a rozsudek vesměs vrchnosti neb
 magistrátu přináleží ♦ ~ hlavní r. jistý r. ko-
nečný Kold. B 86 □ ~ o postranní při r. praejudi-
ciální, t. j. předchozí rozhodnutí o jiné věci,
mající význam pro při hlavní OZZČ D 46 □ ~ ubrmanský
arbitrium, sententia arbitri nález rozhodčího
Brikoí I 49 • jde: r. jde před se sententia procedit
r. se vykonává ZZV 24: a rozsudkové panští a vlá-
dyčtí předešli i potomní, ti také mají jíti před
se □ porovnatí r-em rozhodnouti r-em Kold. S 12
 □ r. vzíti býti rozsouzen AČ VII 493 (1475) □ / kniha
rozsudků

Tisk:

rozsudek rozsud (roz-souditi) 1) nález, výrok,
výpověď, ortel, sententia, iudicium, Urteil, pol.
wyrok rozhodnutí soudu ve sporu Ohflgl
 II 31: kdež ta pře skrze rozsudek váš konec
 a místo vzieti má; MZD II Brn. 77 č. 2
 (1496); Vš IX 1; ZZV 161 2) právo rozhodo-
vati GCechArt XXXII (1739): vrchní dohlí-
 žení a rozsudek vesměs vrchnosti neb ma-
 gistrátu přináleží ♦ ~ hlavní r. jistý r. ko-
nečný Kold. B 86 ~ o postranní při r. prae-
judiciální, t. j. předchozí rozhodnutí o jiné
věci, mající význam pro při hlavní OZZČ
 D 46 ~ ubrmanský arbitrium, sententia
arbitri nález rozhodčího Brikoí I 49 • jde:
r. jde před se sententia procedit r. se vy-
konává ZZV 24: a rozsudkové panští a vlá-
 dyčtí předešli i potomní, ti také mají jíti
 před se porovnatí r-em rozhodnouti r-em
 Kold. S 12 r. vzíti býti rozsouzen AČ VII
 493 (1475) kniha rozsudků /